

Biljana Mišić Ilić / Vesna Lopičić

JEZIK, KNJIŽEVNOST, ZNAČENJE: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

Biblioteka
NAUČNI SKUPOVI

Urednice:

Prof. dr Biljana Mišić Ilić

Prof. dr Vesna Lopičić

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Bojana Dimitrijević

Akademski odbor:

Prof. dr Vesna Lopičić

Prof. dr Đorđe Vidanović

Prof. dr Biljana Mišić Ilić

Prof. dr Mihajlo Antović

Prof. dr Miloš Kovačević

Prof. dr Sofija Miloradović

Prof. dr Slávka Tomaščíková

Prof. Walter Epp

Prof. dr Colin Nickolosn

Prof. dr Yunichi Toyota

Prof. dr Snežana Bilbija

Prof. dr Marija Krivokapić

Sekretari konferencije:

Aleksandar Pejčić

Vladimir Figar

Recenzenti:

Prof. dr Sofija Miloradović

Prof. dr Snežana Bilbija

Prof. dr Vladimir Jovanović

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet

JEZIK, KNJIŽEVNOST, ZNAČENJE
JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

Zbornik radova

Urednice:
Biljana Mišić Ilić
Vesna Lopičić

Niš, 2016.

Recenzenti pojedinačnih radova:

Mihajlo Antović
Snežana Bilbija
Savka Blagojević
Ivan Cvetanović
Đorđe Vidanović
Snežana Gudurić
Mirjana Ilić
Vladimir Jovanović
Miloš Kovačević
Jelena Lepojević
Sofija Miloradović
Biljana Mišić Ilić
Mirjana Mišković Luković
Dragana Pavlović
Vladan Pavlović
Tvrko Prčić
Vladislava Ružić
Amira Sadiković
Dušan Stamenković
Ivana Stojanović Prelević
Violeta Stojičić
Violeta Džonić

SADRŽAJ

JEZIK, KNJIŽEVNOST, ZNAČENJE: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

UVOD

Biljana Mišić Ilić, Vesna Lopičić ZNAČENJE OD REČI DO DISKURSA	11
---	----

I

ZNAČENJE: OD LEKSIKE DO GRAMATIKE

Predrag Novakov GRANICE ZNAČENJA: GLAGOLSKA SEMANTIKA I GLAGOLSKI VID	31
Vladislava Ružić SEMANTIČKA I SINTAKSIČKA VALENTNOST IMENICE VREME	43
Marija Vučković KONCEPT POSESIJE I SEMANTIKA GLAGOLA <i>GUBITI</i> I NJEGOVIH DERIVATA	59
Ivana Lazić-Konjik, Jovanka Milošević ZNAČENJE REČI DOM/KUĆA U SVAKODNEVNOM JEZIKU	73
Nataša Milanov O ZNAČENJU LEKSEMA <i>VATRA</i> I <i>OGANJ</i> U SRPSKOM JEZIKU	89
Ana Jovanović, Divna Tričković KONTRASTIVNI PREGLED SEMANTIČKIH PROŠIRENJA REČI „□” (USTA) U KINESKOM I JAPANSKOM JEZIKU I NJENA ULOGA U FORMIRANJU PIKTOFONETIKA	101
Jovana Jovanović KOMPONENTA VELIČINE KAO MOTIVATOR POGRDNOG ILI AFIRMATIVNOG ZNAČENJA LEKSEMA KOJIMA SE IMENUJE ČOVEK	113
Mariya Bagasheva-Koleva ANALYTIC AND SYNTHETIC DIMINUTIVE FORMATION IN ENGLISH, RUSSIAN AND BULGARIAN	131
Ana Halas OBRADA METAFORIČKIH ZNAČENJA U JEDNOM OPŠTEM I JEDNOM PEDAGOŠKOM REČNIKU ENGLESKOG JEZIKA	139
Stefan Pajović IRISH AND SERBIAN PLACE NAMES WITH A COMMON BASE	153
Milica Stojanović ZNAČENJE PREFIKSA <i>DO-</i> U POLIPREFIGIRANIM GLAGOLIMA	165

Aleksandra Janić SEMANTIČKE NIJANSE KOD VIŠEZNAČNIH IZVEDENIH PRIDEVA NA -(LJ)IV U SRPSKOM JEZIKU	177
Bojana Tomić O ZNAČENJU JEDNOG TIPA POZAJMLJENICA U SRPSKOM JEZIKU	189
Miloš D. Đurić ZNAČENJE I KOMPLEKSNI NOMINALI U DISKURSU ELEKTROTEHNIKE	201
Jasna Trajčić ZNAČENJE SKRAĆENICA U INTERNET KOMUNIKACIJI	217
Snežana Gudurić U POTRAZI ZA IZGUBLJENIM ZNAČENJEM	231
Ivan Jovanović O SEMANTIČKOM ASPEKTU SEKSUALNOG ČINA U FRANCUSKOM I SRPSKOM JEZIKU	243
Gordana Ristić, Mirjana Zarifović ZNAČENJA LEKSEME <i>BLUT/KRV</i> U FRAZEOLIZMIMA NEMAČKOG I SRPSKOG JEZIKA	255
Tamara Jevrić THE PORTRAIT OF WOMEN IN ENGLISH AND SERBIAN – A STUDY INTO THE MEANING OF WORDS THROUGH COLLOCATIONS	267
Predrag Mutavdžić, Ana Sivački, Anastassios Kampouris O MOGUĆNOSTI PRENOŠENJA FRAZEOLIZAMA SA KOMPONENTOM VLASTITE IMENICE IZ SRPSKOG NA GRČKI, RUMUNSKI I ALBANSKI JEZIK (PRILOG SEMANTIČKOJ ANALIZI)	279
Meysun Gharaibeh Simonović 99 IMENA ARAPSKOG JEZIKA: BROJNOST I SLOJEVITOST NAPOREDNIH ODREDNICA I EPITETA ARAPSKOG JEZIKA	305
Nada Arsenijević PRILOG TUMAČENJU GENITIVA U SISTEMU OBJEKATSKIH PADEŽA	317
Jelena Lepojević i Danica Igić PADEŽNE FORME SA ZNAČENJEM MESTA I PRAVCA U SRPSKOM, RUSKOM I NEMAČKOM JEZIKU	333
Branimir Stanković ADJECTIVAL ASPECT IN SERBIAN – EPISTEMIC, PARTITIVE SPECIFICITY OR DEFINITENESS?	345
Violeta Stojičić THE MEANING OF QUALITY GROUP TEMPERERS IN THE CARDIFF GRAMMAR	355
Vladan Pavlović THE <i>WAY</i> CONSTRUCTION IN ENGLISH AND ITS TRANSLATION EQUIVALENTS IN SERBIAN	365

Mile Živković SEMANTIC CHARACTERISTICS OF SERBIAN AND ENGLISH LIGHT VERB CONSTRUCTIONS	377
Miloš Kovačević REČENICE S KONVERZIJOM PRIDJEVSKOG ATRIBUTA I PRILOŠKE ADVERBIJALNE ODREDBE	389
Boban Arsenijević TRI OPŠTA TIPA ADNOMINALNIH ZAVISNIH KLAUZA	409
Tanja Rusimović ZNAČENJA ADJEKTIVNIH KLAUZA SA LIČNOM ZAMENICOM U ANTECEDENTU	419
 II ZNAČENJE U KONTEKSTU	
Zhanna Maslova MEANING, SENSE AND INFORMATIVITY IN METAPHORIC LANGUAGE	433
Ivana Stojković, Miljana Nikolić ZNAČENJE MEDIJSKIH PORUKA I SOCIJALNI KONTEKST	445
Velibor Petković, Milan Dojčinović TEHNOLOŠKI NAPREDAK MEDIJA KAO PREDUSLOV VIŠEZNAČNOSTI	457
Ivana Stojanović Prelević, Vladeta Radović ZNAČENJE PORUKE U PROPAGANDNOJ KOMUNIKACIJI	473
Dobrivoje Stanojević ZNAČENJE HUMORA I MEDIJSKI DISKURS	487
Melina Nikolić (C)OVERT MEANINGS OF INTERTEXTUALITY IN NEWS INTERVIEWS	497
Stefan Todorović ZNAČENJA I STILSKI EFEKTI EUFEMISTIČKIH PERIFRASTIČKIH IZRAZA U PUBLICISTIČKOM STILU	509
Strahinja Stepanov SERBIAN POLITICAL HOARDING: PRAGMALINGUISTIC AND SEMIOTIC ASPECTS	521
Sandra Stefanović KARIKATURA KAO MULTIMODALNO SREDSTVO U SLUŽBI ZNAČENJA ...	541
Vanja Miljković (DE)KOMPRESIJA KAO SEMANTIČKI MEHANIZAM U POLITIČKOJ KARIKATURI	557
Nina Manojlović FUZZY EXPRESSIONS IN LEGAL TEXTS	577

Jelica Tošić CREATING MEANINGS IN INTERSPACES – 'PLURALIZATION CONTINUED'	587
Snežana Grujić ПРОМЕНА РОДНОСТИ, ГОВОРНИ ЧИНОВИ И ЗНАЧЕЊЕ	599
Sanja Vuletić RODNE RAZLIKE KOMUNIKATORA I ZNAČENJE KOJE PRIPISUJEMO NJIHOVOM GOVORU	611
Ivan Stamenković THE INDIVIDUAL CONSTRUCTION OF MEANING THROUGH THE PERCEPTION OF IMPOLITENESS – THE ASPECTS OF FACE MOST FREQUENTLY ENDANGERED IN SERBIA	623
Katarina Milenković, Maša Mladenović NAME SYMBOLISM IN "HARRY POTTER"	637
Jasmina Đorđević TRANSLATION ISSUES: BRIDGING MEANING IN POLITICALLY SENSITIVE TEXT	649
Milena Sazdovska-Pigulovska THE IMPACT OF LITERAL AND FREE TRANSLATION ON THE RE-CREATION OF MEANING.....	663
Olga Panić Kavgić, Aleksandar Kavgić TEDI JE U BIZNISU: KAKO GREŠKE U PREVODU <i>PEPE PRASETA</i> <i>I TRAKTORA TOMA</i> UTIČU NA ZNAČENJE	673
Kimeta Hrnjak Hamidović, Ivana Nešić ULOGA REČNIKA U NASTAVI PREVOĐENJA NA UNIVERZITETSKOM NIVOU	687
Slobodanka Gligorić THE INFLUENCE OF LANGUAGE POLICY AND SOCIO-POLITICAL CONTEXT ON INTERPRETING THE MEANING OF STUDENT AUTONOMY – THE TEACHERS' PERSPECTIVE	701
Nadežda Silaški, Tatjana Đurović THE MEANING OF MOTIVATION IN ESP AT TERTIARY LEVEL	715
Maja Stanojević Gocić INFERRING THE MEANING OF UNKNOWN WORDS AS A READING STRATEGY IN ESP COURSE	727
Jelena Mllovanović EFL LEARNERS' IDIOM COMPREHENSION: PROCESSING STRATEGIES AND FACILITATING FACTORS	739
Radmila Bodrič ULOGA ZNAČENJSKO-KOMUNIKATIVNOG KONTEKSTA U NASTAVI GRAMATIKE ENGLESKOG JEZIKA – POGLED IZ UGLA UČENIKA	751

Sabina Halupka-Rešetar TESTING EFL LEARNERS' UNDERSTANDING OF CONVERSATIONAL IMPLICATURE	771
Danica Jerotijević Tišma SERBIAN EFL LEARNERS' UTTERANCE MEANING INTERPRETATION BASED ON INTONATION CUES	785
Bojana Jakovljević, Nataša Milićević COMPREHENSION OF NATURAL AND SYNTHESIZED SPEECH: THE INFLUENCE OF SYNTAX-PROSODY INTERFACE	799
Maja Marković , Tanja Milićev SYNTHETIC AND NATURAL SPEECH INTELLIGIBILITY AND COMPREHENSION: EFFECTS OF PROSODY	809

СЕМАНТИКА ПРЕФИКСА *до-* КАО ПРВОГ У НИЗУ У ДВОПРЕФИГИРАНИМ ГЛАГОЛИМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА¹

Сажетак: Предмет рада је семантика префикса *до-* као првог у двопрефигираним глаголима. Циљ нам је да осветлимо све нијансе значења које овај префикс уноси у већ префигиране глаголе. Наводећи опште закључке о особинама полипрефигираних глагола, показаћемо колико се глаголи из нашег корпуса уклапају у већ оформљену слику.

Кључне речи: префикс *до-*, двопрефигирани глаголи, комплетивно значење, значење префикса, функција префикса

1. Увод

Предмет нашег рада је семантика префикса *до-* као првог у низу у двопрефигираним глаголима. Двопрефигирани глаголи тек у новије време улазе у центар интересовања српских лингвиста (Терзић 1997; Клајн 2002; Драгићевић 2013 и др.), док је у словенској лингвистици ова тема и раније обрађивана (в. Ројзензон 1974). Такође, полипрефиксација у фокусу је истраживања групе научника окупљене у Норвешкој (Свенониус 2004 и др.).

Одлучили смо се да представимо двопрефигиране глаголе изведене префиксом *до-* због тога што ранија лингвистика наводи или да овај префикс не учествује у творби двопрефиксалних глагола (Белић 1949: 313–314) или се, у случајевима када се он јавља у оваквим деривацијским процесима, као једино значење наводи комплетивно. Међутим, увид у грађу показује да овај префикс учествује у творби двопрефигираних глагола², као и да осим комплетивног значења развија још неке нијансе значења.

Наш циљ је да представимо један творбени и семантички тип глагола, осветлимо нијансе значења које префикс *до-* даје већ префигираним глаголима и да утврдимо да ли се значење овог префикса као другог у глаголском префиксалу разликује од значења које овај префикс уноси у монопрефигиране глаголе. Дакле, анализа ће обухватити семантику префикса, али и основног глагола и

¹ Рад је урађен у оквиру пројекта 178009: *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² Овај префикс учествује у творби двопрефигираних глагола и као префикс који се налази непосредно уз глаголску основу, тада се испред њега могу додати префикси: *из-*, *пре-*, *при-*, *с-* и *по-*.

изведеног глагола. Испитаћемо и утицај овог префикса на стилске карактеристике глагола у чијој творби учествује.

Иако је комплетивно значење јасно и недвосмислено дефинисано у науци, користећи традиционални приступ проучавању семантике, показаћемо да се могу издвојити одређени варијетети и у оквиру овог значења, а да префикс *до-*, који се узима као типичан носилац комплетивног значења, може означити још неке fine семантичке нијансе. Користећи се овим примером, трудићемо се да покажемо да проучавање појава које припадају периферији језичког система и којима се не придаје велика пажња у науци, као што су, у овом случају, семантика мање продуктивног префикса и појава полипрефиксације, има своју улогу у расветљавању начина функционисања целог система.

Анализирајући полипрефигиране глаголе на материјалу руског језика Бељаков (2001: 168) закључује да ће префикси који се често јављају у монопрефигираним глаголима бити чешћи и у двопрефигиранима и обрнуто, префикси који творе мали број монопрефигираних глагола неће имати ни велики број полипрефигираних твореница. Сва значења другог префикса припадају модификационом типу, тј. улога другог префикса је у семантичком прецизирању или конкретизацији једнопрефиксалних образовања. Њихово одређивање је искључиво семантичко-прагматичко: с једне стране они усложњавају значење глагола додајући нове значењске нијансе, а с друге стране – пребацују реч с неутралног плана у стилски обојен, тј. јављају се као сигнал да се глагол налази на периферији књижевног језика (Бељаков, Гиро-Вебер 1997: 174). Један од важнијих закључака научника који су се бавили проучавањем двопрефигираних глагола је да се број значења првог префикса у полипрефигираним глаголима редукује (в. Атанасова 2011).

Испитаћемо усклађеност ових закључака са стањем у српском језику и употребом префикса *до-* као првог у низу у полипрефигираном глаголу.

Основни корпус чине глаголи забележени у РСАНУ, али смо грађу допунили и примерима са интернет-форума који одлично осликавају стање у говорном језику, јер двопрефигирани глаголи, због своје природе, често настају спонтано и користе се у живом говору без забелешке о томе у било којем од постојећих речника.³

Анализа је извршена на корпусу од 53 глагола (46 забележених у речнику и 7 са интернета). Префикс *до-* као први у низу префикса јавља се у комбинацијама са следећим префиксима: *доза-* (2 глагола), *доиз-* (*доис-*)(4), *дона-* (17), *доо-* (1), *допо-* (7), *допре-* (1), *допри-* (7), *дораз-*(1), *доу-*(4). Дакле, префикс *до-* никад се не налази испред префикса *над-*, *од-*, *под-*, *про-*, *с-* и *уз-*.⁴

³ А. Терзић (1997: 310–312) констатује да постојећи дескриптивни и двојезични речници у недовољној мери бележе вишепрефиксалне глаголе који се активно употребљавају у говору и пита се да ли је то мањкавост речника или се такви глаголи не генеришу у писаном језику, или се пак ради о латентним могућностима језичког потенцијала. Иако се већина ових глагола налази на периферији књижевне норме, аутор сматра да се они не смеју третирати као периферна лексика, већ као засебан лексикографски проблем. Сигурни смо да још много полипрефигираних глагола постоји у говору и да њихова употреба није искључена без обзира на то што их лексикографија није нотирала, јер се они не усвајају и не чувају у готовом виду, већ се граде из доступног морфолошког материјала по одређеним правилима (в. Татевосов 2013: 5).

⁴ Нису све комбинације префикса продуктивне ни могуће, неки аутори (нпр., Бељаков 2011)

Граматику и речници бележе префикс *до-* и слажу се у његовом дефини-сању.⁵ Издавају се следећа значења: 1. просторно значење вршења радње до одређеног места (аткурзивност); 2. временско значење трајања радње до неког тренутка; 3. значење успостављања везе, контакта са циљем радње; 4. комплетивно значење, извршење радње до краја.

Детаљније се семантиком префикса *до-* као првог (и јединог) у глаголском префиксалу бавила Б. Бабић (2008). Ауторка, такође, издава наведена четири значења ових префиксала: спацијално адлативно значење (као основно), темпорално, значење успостављање контакта с циљем радње и, на крају, најзаступљеније значење извршења радње до краја (комплетивно значење). Један од закључака је да се основно значење префикса – усмереност у простору, и то приближавање локализатору и досезање циља – може препознати и у осталим његовим значењима, притом се конкретни, просторни односи преносе на план апстрактних односа. Такође, ауторка сматра да у сваком значењу постоје елементи оних других значења јер свака радња може бити доведена до краја, баш као што досезање циља у простору подразумева и свршетак радње и контакт с њеним циљем, или као што успостављање контакта с циљем радње није могуће без усмерености и приближавања, укључујући притом и извршење радње до краја.

2. Комплетивно значење

Због тога што је најзаступљеније значење префикса *до-* у двопрефигираним глаголима комплетивно, обично се оно наводи и као једино значење. Комплетивно значење представља достизање одређене тачке, а та тачка (просторна или временска) изражена је контекстом.

Комплетивно значење⁶, односно 'потпуно, до краја извршење радње иска-

разлог за то траже у семантичким факторима, а неки (припадници формалистичког правца) у синтаксичким.

⁵ Консултовали смо следеће приручнике: Белић 1949, Стевановић 1974, Клајн 2002, РСАНУ. Приликом анализе префикса не треба заобићи формалистичку поделу префикса на лексичке и суперлексичке, у којој је *до-*, према својим особинама, сврстано у суперлексичке префиксе: нпр. не утиче на аргументску структуру глагола, то значи да не додаје нови аргумент глаголу, не чини објекат обавезним, може да се додаје испред лексичких префикса и сл. (в. Свенониус 2004). Према Татевосову (2008), комплетивно *до-* у руском језику спада у посебну групу префикса (*intermediate*), различите од суперлексичких и лексичких. Овом приликом, бавићемо се само семантиком префикса, а не његовом синтаксичком улогом.

⁶ М. Стевановић не користи посебан термин за комплетивне глаголе са префиксом *до-*, али их спомиње као глаголе „завршно-свршеног лика свршеног глаголског вида“ и додаје да су они „неоспорно свршени, што ће рећи да као главно означавају опет свршени моменат завршетка радње, али не само то, већ и вршење једног дела радње која се казује основним глаголом“ (Стевановић 1974: 538–539). Поповић Љ. (2008: 227) наводи да је основна одлика овог типа глагола фокусирање на последњој фази обављања радње, али и обимна концептуализација која подразумева потпуну обухваћеност субјекта или објекта радњом. Основни формални показатељ овог типа акционалности јесте префикс *до-*: *довршити*, *дописати*.

Према речима М. Ивановић (2012: 140), „Комплетивност подразумева комплекс значења обједињених у једну лексему – завршност и резултативност (по чему је блиска тзв. општој

зане основним глаголом', понекад са семом до детаља, у нашој грађи имају следећи глаголи: *дозапети* („запети, притегнути до краја“), *дозаспивати* („потпуно се предавати сну“), *доизгавити* „изговорити до краја, дорећи“, *доизрећи*, *доизустити*, *доиспунити*, *донабити*, *донадојити*; *донасламити се*, *доначинити*, *дообријати*, *допримакнути*= *допримаћи(се)*, *доразгневити*, *доубити*, *доумрети*.⁷

Приправи коња, стегнувши му колане и зауздавши га. И баш му *дозапео* чело, кад Имбро полети к коњу; Тихо мрије гробље старо, *дозаспива* све отако; Анђине ријечи... су јој на срцу, за то не пушта, да их *доизрече*, већ попут дјетета забија главу у материна скута; Док те ријечи *доизусту*, бјеше већ фењери ужежени и Турци почели се разилазити; Ту ... празне синцире [гробља] *доиспуну*; *Донабиј* ми ову пушку; Ма-лиш се није могао *донасламити* проматрајући је у полушалковом али њој спутном опонашању момчића; И старину тиме *доразгневе*; Уговарају они лажну одбрану и договоре се, да су срну само *доубили* у свом ловишту; Не опростиш ли, неће ни теби опростити, кад узмеш умирати, а не могнеш *доумријети*; Умро је ... у цвету свога живота ... С њим *доумре* и његова породица.

Ови глаголи садрже сему која се лексички обично изражава помоћу глагола *довршити*, *завршити* нпр. *дообријати* „завршити бријање“, *доубити* „завршити убијање“ и сл. Да је префикс *до-* довољно средство изражавања комплетивности и да нема потребе истицати је контекстом, показује и чињеница да је ова сема експлицитно истакнута контекстом само на два места⁸:

Чувши од њега за чим иде и шта говори, недадне му све ни *доизгавити*, већ му одсјекне; Још нијесам све куће изнутра земљом *донабио*.

Издваја се и група комплетивних глагола означавајући радњу која се може допуњавати или накнадно вршити до извесне границе⁹: *донасути*, *допоменути*, *допомињати*, *допомоћи*, *допомагати*, *допотегнути*=*допотећи* (1), *донаплатити* односно до извесне, потребне, задовољавајуће мере *донаслађати се*, *донахвалити*, *донадопунити*, *донапунити*, *донасипати*, *доналевати*:

резултативности), уз актуелизацију последње фазе ситуације (чиме се и разликује од тзв. опште резултативности). Другим речима комплетивним глаголима и комплетивним конструкцијама изражава се последња фаза и завршетак терминативне ситуације“.

⁷ Примери су преузети из РСАНУ, осим ако није назначено да су са интернета.

⁸ Тиме се потврђује теза да се поновним коришћењем префикса у творби сажето изражава глаголски садржај, који би иначе био изражен с неколико лексичких јединица, што одражава идеју језичке економије (Филъ *О глаголској полипрефиксацији у старословенском језику*). То не значи да је главни узрок постојања полипрефиксираних глагола принцип језичке економије, већ полипрефиксација има читав низ језичких узрока, од којих се као главни јавља семантичко обогаћивање глагола, појачавање, кориговање његовог значења, творба нових значења на основу почетне јединице итд. (Ю. В. Филъ *О глаголској полипрефиксацији у старословенском језику*).

⁹ Стевановић наводи да ови глаголи изражавају завршетак „обично њеног [радње] раније недовршеног крајњег дела“ или значе „довршити дотичну радњу“ (Стевановић 1974: 539). Другим речима, глаголи са префиксом *до-* могу изражавати завршну фазу ситуације било после њеног прекида (значење додатне радње, „довршити недовршено“) било ситуације која се одвијала у континуитету, без прекида (комплетивно значење). Често је без ширег контекста немогуће разграничити које значење се реализује.

Узми 7 жишки, па стуци и метни у једну ђезву па *донасти* воде нека добро увре; Вино им точи Злате диздарева, | *Доналива* га сузом из очију; „Тако, тако, Бог му здравље дао“ — *допомену* Јовица; Видјело се по том, како нису налазили ријечи, да *донахвале* њу и дијете; *Допотегни* коњу колан или магарцу самар; Ја мислим да сви морају *донаплатити* још 100-200 000 (интернет); Тежак (је ормар) 200 кг, али да би одговарао стандарду мора укупна тежина бити 400 кг, па је потребно и *донапунити* са врећама са пијеском (интернет); У октобру сам мијењао турбину и уље. Прије тога, никад нисам морао *донасипати* (интернет).

Комплетивни глаголи припадају фазним глаголима који означавају завршну фазу обављања радње, при чему је пажња фокусирана не само на завршни моменат, већ на целокупну завршну етапу уз истицање њене дефинитивне окончаности (Ивановић 2012: 139). Ипак, префиксом *до-* може се означити и допуњавање или продужавање радње до извесне границе која не мора бити и њен завршетак (Клајн 2002: 251). То значење налазимо и у примерима двопрефигираних глагола: *донавезати* „довезати на нешто, надовезати“, *донапуњавати*, *донастављати*:

Прикидај, *донавеж*, прикидај, *донавеж*, никако ... не може да састави; ВИП карта је неограничена, можете је *донапуњавати* колико желите (интернет). Сутра вам *донастављам*, не могу сада! (интернет).

Глаголи са префиксом *до-* могу имати и сему допунске радње, односно представљати ситуацију која се одвија након идентичне ситуације како би се променио и побољшао резултат те претходне ситуације, због чега се могу посматрати и у вези са ретроспективном фазом¹⁰: *допотегнути* ’јаче притегнути, причврстити, попритегнути’, *доприсејати*, *доукрасити*.

Допотегни коњу колан или магарцу самар; Обично се претходно сеје зрнени усев, па се њему *доцније*, пошто већ изникне, *доприсеје* пићни усев.

Творбеноу¹¹ базу за образовање комплетивних глагола најчешће чине глаголи говорења и менталне делатности: *доизглавити*, *доизрећи*, *доизустити*, *донахвалити*, *допоменути*, *допронаћи*, *донагатати*, али и терминативни глаголи који најчешће означавају конкретне радње: *доналити*, *донасејати*, *донадојити* итд.

3. Остала значења

Иако се у лингвистици наводи да други префикс у структури глагола не може имати спацијално значење (в. Бељаков), има ретких примера који оповргавају то мишљење. Спацијално адлативно значење налазимо код глагола *допоте-*

¹⁰ Допунска радња која се обавља са циљем побољшања резултата адекватне претходне радње може да се посматра као ретроспективна (в. Поповић 2008: 223).

¹¹ У целини фреквенција глаголских лексема је један од фактора који доприносе творбеној активности других префикса. У сферу активне двојне префиксације спадају најчешће глаголи који припадају активном речничком фонду. Додавање других префикса глаголима нпр. научно-техничког или поетског стила веома је ретко (Бељаков 2001: 166).

зати се 'с муком доћи, доући се' и *допримакнути се* 'сасвим се примаћи, приближити се'. Ови глаголи тичу се кретања кроз одређени простор и префикс *до-* носи податак о усмерености, о приближавању локализатору и досезању циља:

И *допоземасмо се* тромо, између многошарних кућица и разасутијех ступова, до Сорговога дворца; Трећем сам *се* кругу *допримако*; Кад *се* брод крају *допримакне*, видиш горе и доље просуту множ лијепијех кућа; Морила куга сусједе Арбанасе цијеле године а јесени *се допримакла* к нашој граници. *Допоземали су га на силу*; фиг. Гледај Феба, ка је ухитио | на крилатим својим коњма | и пламеносипној колесници, | да нам ново љето *допоземе*.

Темпорално значење глаголског префикса *до-*, које је, према мишљењу Б. Бабић (2008: 288), проистекло из његовог основног спацијалног адлативног значења¹², најмање је заступљено приликом прве префиксације, и то се понавља и приликом друге префиксације; ово значење самостално се остварује само у једном глаголу забележеном у нашем корпусу – *донарастити*.

Док *донарасту* дјеца, бави се с њима ... мати.

Као треће значење префикса *до-* наводи се и успостављање контакта са циљем радње. Б. Бабић (2008) за ово значење, такође, сматра да се развило из основног – спацијалног адлативног значења префикса *до-*, јер и у овом случају префикс показује приближававање локализатору, односно циљу радње, и досезање тог циља, док основни глагол прецизира начин успостављања везе.

Контакт може означавати само приближававање субјекта и објекта (*допогледати* 'дочекати изгледајући, сагледати'):

На далек ми ти пут од [умревши], | С'ког те нећу допогледат.

Апстрактна веза са циљем радње може се успоставити менталним, сазнајним путем, али је и овде присутна сема комплетивности: *донагатати* 'допунити гатајући, нагађајући, претпостављајући', *донаметати*, *доузнати* 'узнати до краја, до танчина сазнати':

И душмани наши којешта наплету и *донагатају*, што се не би чоек, ни у сну снило; Дуго је требало, док је погађајући, *донамећући* сама сазнала стотину ситница из свагдашњег мужевог живота; Милоша много забрину, што није могао чисто *доузнати* на који су начин и уговор пуштени Турци.

Успостављање контакта са циљем радње може се препознати и код глагола *доповезати се* 'закупити (некога), наврсти се, навалити (на некога)':

Доповез'о ме се Ђетко да му позајмим вранца један дан.

Значење адлативности и успостављања контакта са циљем у глаголима са префиксом *до-* може бити десемантизовано (*допринети/доприносити*), а последица тога је да такви глаголи функционишу као метафоре:

¹² „Овај префикс и са темпоралним значењем указује на усмереност – на приближававање локализатору и досезање циља, с тим што се у овом случају ради о апстрактним односима, па локализатор и циљ радње заправо представљају тачку у времену ка којој радња тече и коју достиже“ (Бабић 2008: 288).

Мој дјед је највише *допринео*, да се сагради та црква; Обојица (Вук и Гај) ... *доприносили* (су) изграђивању јединства нашег књижевног језика.

Префикс *до-* је најпре додат глаголу *принети/приносити* и примарна функција такве префиксације било је истицање адлативног аспекта радње, док је допунска сема комплетивности истицала да је радња доведена до коначне фазе:

Ако (слушалац) не *допринесе* потврду о уплаћеној такси мора ју поново платити.

Временом је такво значење десемантизовано па глаголи *допринети/доприносити* у значењу 'омогућити/омогућавати', 'потпомоћи/потпомагати' функционису као резултативни (в. Поповић 2008: 204).¹³

Има примера у којима додавање овог префикса на већ префигирани глагол не утиче на промену његовог значења (*допријавити*, *донагађати*, *допреградити*), што представља плеонастичку употребу префикса *до-*¹⁴ (према М. Ковачевићу 2010). Функција гомилања префикса у овом случају је прагматична – јаче истицање потпуности извршења радње, али и експресивна, постизање веће изражајности и сликовитости израза:

Осим тога му је ... дао и са стране и к'о испод руке *допријавити*, да је и Бенингзен ... са четрдест хиљада ... војске, а на самој његовој останио се граници; Надали се и *донагађали*, да ће онај то једва дочекати.

3. Префиксални обрт и редупликација префикса

Још једна појава својствена двопрефигираним глаголима је и могућност префиксалног обрта.¹⁵ То је могућност промене редоследа префикса када се добијени глаголски парови могу посматрати као синоними¹⁶: *донавезати* – *надовезати*; *доналевати* – *надолевати*; *доналивати* – *надоливати*; *доналити* – *надолити*; *донаметати* – *надометати*; *донасути* – *надосути*; *допринети* – *придонети*; *доприносити* – *придоносити*; *надовезивати* – *донавезивати*; *надоплатити* – *донаплатити*; *надоплаћивати* – *донаплаћивати*; *надопунити* – *донапунити*; *надопуњавати* – *донапуњавати*; *надосипати* – *донасипати*; *надостављати* – *донастављати*.

Ова појава не може се сматрати системском јер се јавља само код појединих глагола који се углавном односе на додавање неког објекта. Атанасова (2011: 161) закључује да се могућност или немогућност остваривања префик-

¹³ Данас ово значење нестаје из језика готово пред нашим очима – док га РСАНУ бележи, РМС и РСЈ као једино значење глагола *допринети* наводе 'омогућити да се нешто постигне, уради, оствари, потпомоћи, утицати на потпуније остварење (нечега)'.
¹⁴ „Први и други префикс имају плеонастичку вриједност, тј. могу се редуковати а да се значење лексеме не примјени (вероватно штампарска грешка: промјени)“ (Ковачевић 2010: 103, 9. фуснота).

¹⁵ Ројзензон (1974) користи термин „префиксална обратимост“, који смо ми превели као префиксални обрт.

¹⁶ Овакви глаголи не морају увек бити у синонимском односу, нпр. *наподизати се* – *понадизати се*.

салног обрта крије како у могућности семантичке комбинаторике међу значењима одређених префикса, тако и у могућности семантичке комбинаторике међу значењима првог префикса и основе којој се додаје.

У вези са двопрефигираним глаголима су и појаве контактне и дистантне редупликације. Речник не бележи појаву контактне редупликације¹⁷ овог префикса, али се јавља дистантна редупликација – случај код тропрефигираних глагола, да се исти префикс јавља два пута, раздвојен неким другим префиксом – *донадопунити* 'надопунити, још напунити'.¹⁸ Крајњи леви префикс додатно појачава семантику префикса који се налази уз основни глагол и притом чини реч стилистички обојеном, приближавајући је разговорној лексици.

4. Стилска маркираност

За истраживање семантике двопрефигираних глагола изведених префиксом *до-* важно је истаћи чињеницу да је велики број ових глагола у речнику маркиран неким од квалификатора који упућује на њихову употребну вредност. То значи да они не припадају општеупотребном речнику, већ је њихова употреба на неки начин обележена. С друге стране, велики број ових глагола забележен на интернет форумима указује на њихов разговорни карактер. Највећи број глагола (11) означен је квалификатором *необ(ично)*. Необично је према класификацији С. Бабића нормативни квалификатор који даје нормативна одређења о речима које означавају и њихову стилску вредност. Н. Марковић (2011), која се бавила употребом нормативних квалификатора у РМС, за овај квалификатор наводи следеће запажање: „Квалификатор *необ.* није типичан нормативни квалификатор. Речи означене овим квалификатором не одступају од граматичке норме, али им је употреба сужена, обележена на неки начин. Док се квалификаторима *некњиж.(евно)* и *непр.(авилно)* указује на ненормативност на граматичком плану којом се руше правила система, квалификатор *необ.(ично)* указује само на ограниченост употребе неке речи, па је таква реч блиска оказионализму. Овим квалификатором обухватају се речи које се налазе обично на периферији лексичког система“. Квалификатор необично често стоји уз речи које се срећу код једног аутора или са малим бројем потврда и њиме су обележени следећи глаголи: *дозапети, доизрећи, доизустити, донасладити се, доразгневити, доубити, доумрети, донаслађати се, донахвалити*.

Према С. Бабићу (1981: 88), квалификатор *необ.* треба разграничити са *индив.(идуално)* иако су „означенице с *индив.* добрим дијелом и необичне, а оне са *необ.* већином су индивидуалне по употреби“. Индивидуализми су резултат активног пишчевог односа према језичкој творби. Квалификатором *индив(идуализам)*¹⁹

¹⁷ Термин преузет од Атанасове (2011). У српском језику се контактна редупликација јавља само код глагола са префиксом *по-* (нпр. *попојести, попостајати* итд.), док се у другим словенским језицима и други префикси могу јавити у тој позицији.

¹⁸ *Надопунити* значи „допунити посуду до врха или до потребне мере“.

¹⁹ Индивидуализми или хапакси су речи које су измислили поједини књижевници и уношене су у речник с ознаком *индив.* ако имају одређено стилско значење типично за време, подручје или писца

означено је 7 глагола, а најчешћи су из језика С. М. Сарајлије²⁰: *дозаспивати* (Крањчевић С.), *доиспунити* (Сарајлија), *донагађати* (Сарајлија); *донагатати*, *донадојити*, *допреградити*, *доузнати* (Сарајлија), *доукрасити* (Сарајлија).

Сарајлија је стварао нове рече по већ постојећем моделу, али је са станоновишта семантике спој префикса и основе необичан у односу на стандардни језик. Истргнути из контекста и посматрани самостално ови глаголи имају додатну семантичку компоненту, али ако их посматрамо у поетском окружењу, видимо да за додавање префикса *до-* нема оправдања у прављењу семантичке разлике, већ може бити само потреба за допуњавањем стиха, реч је само о промени формалне структуре глагола и постизању одређеног стилског ефекта. Ове речи можда јесу само једном употребљене, али оне показују реалне језичке могућности које су у складу са принципима творбе нашег језика.

Као нераспр(острањено) обележен је глагол *допримакнути* (*се*).

Територијална ограниченост употребе глагола у речнику наглашава се квалификатором покр.(ајинско) и има 5 таквих глагола: *доначинити*, *дообријати*, *доповезати се*, *допотегнути* (*допотећи*), *допотезати* (*се*). Временски квалификатор заст(арело) користи се уз два глагола *допомагати*, *допомоћи*. Комбинацију ова два квалификатора налазимо уз један глагол: *донаћи*.

5. Закључак

Можемо закључити да је значење префикса *до-* заступљено у највећем броју примера комплетивно, али се јављају случајеви у којима семантику комплетивности потискују просторно или временско значење или значење успостављања контакта са циљем радње. Када се дода префигираном глаголу, префикс доноси додатну семантичку нијансу, обogaђује његов садржај и повећава комуникативне могућности његовог коришћења. Овај префикс као први у линеарном реду реализује готово исти број значења као и код монопрефигираних глагола, и то: вршење радње до одређеног места, трајање радње до неког тренутка, успостављање везе, контакта са циљем радње и комплетивно значење. Запажен је одређен број глагола код којих префикс *до-* не уноси промену у значење. У вези с овим префиксом треба поменути појаву дистант-

који је такву реч употребио. Хапак према РМС је реч „коју је неко измислио или само једном употребио“. У предговору РСАНУ (1 књ, XXIX) хапак се тумачи као реч употребљена само једном или више пута, али само код једног аутора, а ништа се не говори о измишљености речи, већ се каже „оне су стављене у Речник ако су писац или сакупљач поуздани у свом послу или ако се речи по значењу или облику своје лако укључују у нашу језичку систему; иначе нису увођене у Речник“.

²⁰ Говорећи о језику С. М. Сарајлије, М. Радовић-Тешић (2009: 151) каже да његов језик има „лексику старе књижевности са изразито много успешних и потпуно неуспешних, тј. натегнутих кованица и околионализма ... која је у доброј мери, посебно у неким књигама, оптеретила Речник САНУ. После рецензентских напомена П. Ивића датих уз 16. књ. Речника, Сарајлијина лексика је у наредним књигама делимично редукована. За њега се моће рећи да је прекорачивао лексичко-творбене могућности језика и сам трагао за натегнутим творбеним формама сматрајући да се за све замишљено може направити одговарајућа реч. Стога није ни чудо што је добар део његове лексике околионално индивидуалан, остао на маргини српског лексичког фонда“.

не редупликације, коју иначе остварује још само префикс *по-*, и појаву префиксног обрта заступљеног код великог броја примера. Значајна је и стилска функција другог префикса која се огледа у преношењу речи из неутралног у стилски обојен речнички фонд и творба глагола различитог степена узуалности. Велики број глагола маркиран је у речнику нормативним квалификаторима необ.(ично) и индив.(идуално), а највећи број таквих примера је из језика С. М. Сарајлије. Глаголи из наше грађе углавном су једнозначни, ређе двозначни и не мотивишу творбу нових речи, осим у неким случајевима глаголских именица. Једини глагол који мотивише творбу нових речи је *допринети*, који има и развијену полисемантичку структуру и чини одређено творбено гнездо (*допринос*, *доприносак*, *доприносник*, *доприношење*). Полипрефигирани глаголи испољавају различите особине у односу на једнопрефигиране, па њихово даље истраживање доприноси бољој информисаности о особинама глаголског система савременог српског језика.

Литература

- Атанасова А. 2011. *Полипрефигирани глаголи в съвременния български книжовен език*. Софија. Необјављена докторска дисертација.
- Бабић, Б. 2008. Семантика префикса *до-* (као првог) у глаголском префиксалу. *Прилози проучавању језика*, 39, 273–315.
- Babić, S. 1981. Stilske odrednice u našim rječnicima, *Jezik* 28/3. 79–91.
- Белић, А. 1949. *Савремени српскохрватски књижевни језик. II део: Наука о грађењу речи*. Београд: Научна књига.
- Беляков, В. 2001. О комбинаторике глагољних приставок, *Московский лингвистический журнал*, 5, 16–170.
- Beliakov, V., Guiraud-Weber, M. 1997. О некоторых свойствах вторичных глагольных приставок, *Russian Linguistics* 21, 165–175.
- Драгићевић, Р. 2013. Глаголи са сва префикса у српском језику с освртом на стање у другим словенским језицима. *Зборник Матице српске за славистику*, 83, 257–268.
- Ивановић М. 2012. *Истраживање акционалности у украјинском и српском језику*. Београд. Необјављена докторска дисертација.
- Клајн, И. 2002. *Творба речи у савременом српском језику, први део: Слагање и префиксација*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства–Институт за српски језик САНУ; Нови Сад: Матица српска.
- Ковачевић, М. 2010. Плеонастичка употреба префикса у српском језику. *Научни саставак слависта у Вукове дане*. 39/1, 97–112.
- Марковић, Н. 2011. О најчешће коришћеним нормативним квалификаторима у Речнику српскохрватскога књижевног језика МС. *Савремена проучавања језика и књижевности*, година II/ књ. 1. Филолошко-уметнички факултету Крагујевац, 95–100.
- Радовић-Тешић, М. 2009. *С речима и речником*. Београд: Учитељски факултет.
- Речник српскохрватскога књижевног језика I–IV*. 1967–1976. Матица српска – Матица хрватска, Нови Сад – Загреб.

- Речник српскохрватског књижевног и народног језика I–XIX*. 1959 – САНУ – Институт за српски језик САНУ.
- Ройзензон, Л. И. 1974. *Многоприставачные глаголы в русском и других славянских языках*. Самарканд.
- Svenonius, P. *Slavic Prefixes and Morphology: An Introduction to the Nordlyd volume* [Он-лине]. Доступно на: <http://www.ub.uit.no/baser/septentrio/index.php/nordlyd/article/view/67> [2014, април 24].
- Стевановић, М. 1974. *Савремени српскохрватиски језик (Грамаички системи и књижевнојезичка норма) II Синтакса*. Београд: Научна књига.
- Татовосов, С. 2013. Множественная префиксация и ее следствия (Заметки о физиологии русского глагола). *Вопросы языкознания* 3, 42–89.
- Tatevosov, S. 2008. Intermediate Prefixes in Russian. *Formal approaches to Slavic Linguistics*, 423–442.
- Терзић, А. 1997. Структурно-семантичке карактеристике глагола са префиксалном групом *пона-* у руском и српском језику. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 26/2, 309–320.
- Филью, В. О глагольной полипрефиксации в старославянском языке. Доступно на: <https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0CD8QFjAFahUKEwjG-aWSxrfHAhUGhywKHe93Aic&url=http%3A%2F%2Fcyberleninka.ru%2Farticle%2Fn%2Fo-glagolnoy-poliprefiksatsii-v-staroslavyanskom-yazyke.pdf&ei=v7jVVYaeJlaOsgHP74G4CA&usg=AFQjCNHakwZdm5BmRsTogPymVSi9R7jUfQ&sig2=SuBlq8aR2XOJtpkxLcgYhQ&bvm=bv.99804247,d.bGg>[2014, април 24].

Milica Stojanović

THE MEANING OF THE INITIAL PREFIX *DO-* IN MULTI-PREFIXED VERBS IN SERBIAN

Summary

The meaning of the prefix *do-* in the initial position in multi-prefixed verbs in Serbian is mainly completive, but there are cases in which this prefix has a spatial meaning, a temporal meaning or a meaning signaling goal achievement. There are verbs in which this prefix has no meaning. The significant role of this prefix is its stylistic role in transferring words from a neutral lexical group into a stylistically coloured lexical fund. These words are marked in dictionary entries.

milica.stojanovic@isj.sanu.ac.rs